

М. В. Дріжденко
1887.

т 8

ЛИСТИ СЪ ХУТОРА

Листъ III.

ЧОГО СТОІТЬ ШЕВЧЕНКО,
ЯКО ПОЭТЪ НАРОДНІЙ

Ціна 5 коп. ср.

ПЕТЕРБУРГЪ

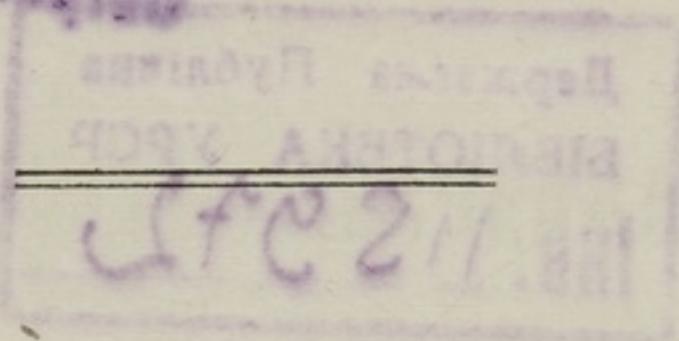
ВЪ ДРУКАРНІ П. А. КУЛІША

1861

1

¶

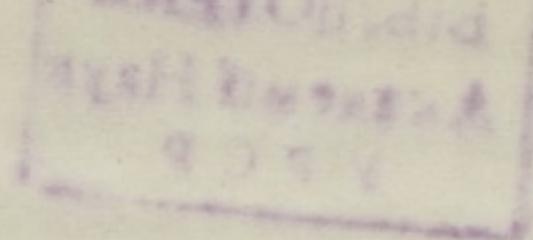
ЛИСТИ СЪ ХУТОРА

Листъ III.

ЧОГО СТОІТЬ ШЕВЧЕНКО,

ЯКО ПОЭТЪ НАРОДНИЙ

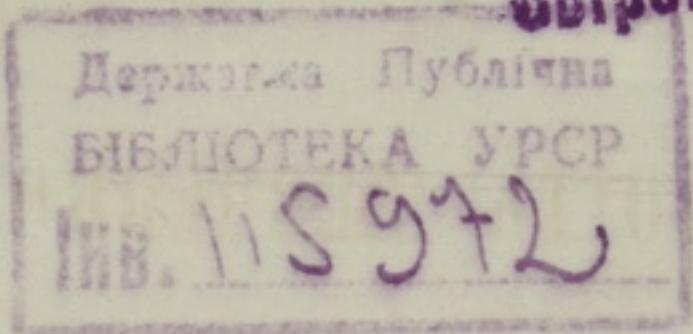

ПЕТЕРБУРГЪ

1861

891.79.09 (Чебышев)

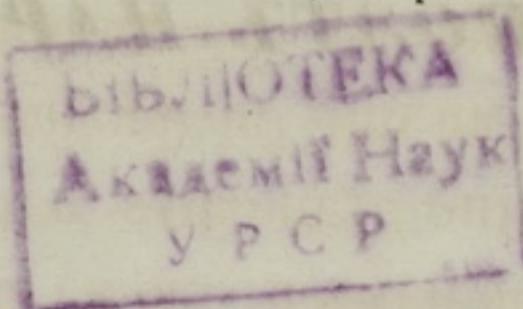
АЯСТУХ ДЕ МЕДОНИ
Зеренс-Б

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

сь тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Цен-
сурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Пе-
тербургъ, 1 мая 1861 года.

Цензоръ Лебедевъ.

ВЪ ДРУКАРНІ П. А. КУЛІША.

ЧОГО СТОІТЬ ШЕВЧЕНКО, яко поэтъ народній.

Чу́емо й ми по хутора́хъ, що вмеръ Тара́съ Шевчено́ко. Тяжкé гóре, що немáе вже на світі вели́кого поэта, и свята передъ Бóгомъ усяка слёзина, що пала на ёго домовину: слізми своїми зложи́ли ми цінú подви́жникові рідного слова, котóре однó становить на́шу наро́дну слáву,— однó да́є намъ пра́во на ділніцю міжъ іншими народа́ми. Пóки міжъ на́ми живъ Шевчено́ко, отдава́ли ми ёму шанобу, яко ви- сокому поэтові, и очі одверта́ли одъ усякої хýби ёго и упáдку на тяжкій, одинокій дорóзі; якé жъ вели́ке булó ёго дíло, що вінъ зроби́въ для нась Українцівъ и що були бъ ми безъ Шевчено́ка,— се вже тепérь тілько упóвні намъ одкрýлося.

Занедбали здáвна вже письмénні городяне
нашъ сільскýй неписьмénний людъ зъ ёго не-
друкóваною мóвою; до чужýхъ людéй рóзу-
момъ пригорнúлися, до тихъ людéй, що се-
редъ великої громáди тéмного люду невеликою
кúпою держáтця и самi тілько одиńь одно́го,
мовъ у кагáлi, розумíють, и байдужé імъ, що
покýнули далéко позáдъ сéбе несчислéні тý-
сячi неписьмénнихъ. Слідомъ за нýми й нашi
письмénники поплéнтались и вкуpí зъ нýми у-
зялýсь до робóти—книжký академýчнімъ якýм-
ся склáдомъ писáти, и вже своéю слáвою вели-
чáлися, що однú книжню академýчню мóву одъ
мóря до мóря, мовъ який нéвідъ, на людськi
дúшi закýнули. Велíкимъ симъ писáтелямъ
и строїтелямъréчи книжнéї булó байдúже, що
ввесь нашъ прóстий людъ, крізъ той нéвідъ,
здавáвся недорíкою, байдúже й на те, що не
булó сёмú людові йншого хóду въ письмénство,
тілько мýсивъ рíдного прóстого и виráзного
свого слóва зректýся. Оддаючí тодi въ школi
дítéй, нашi хуторяне все однó, що въ москалi
оддавáли, бо черезъ те письмénство химéрне
ménшалo въ нась людéй, котóрi по нашому роз-
мовляли и по-нашому на Бóжий миръ дивíли-
ся, и по-нашому міжъ селянами обертáлися.

Тутъ же намъ городяне здоровий розумъ и чистий смакъ своими книжками каламутять, а тутъ — сусіль! увійшовъ до нашої прости хати чоловічокъ, по-нашому прибраний, нашихъ ніби й звичаївъ, нашої й мови, та й почавъ якісь вірші про якогось Енєя слебезувати. Тó-то бъ, здаётся, трéба намъ зрадіти! по-нашому чоловікъ віршує! Та ба! бодай такъ и не віршувати! Заразъ дé-которі постерегли, що воно за проявъ. »Придивітесь лишень«, кажуть, »до сёгó чоловічка зблíзька: се городянський панóкъ по-нашому прибрався. Гляньте: у ёго й панська ходá и вся удача панська, а мовою своєю вінъ тілько насъ передражнює и на сміхъ підіймає. Се вінъ глузує зъ нашої простоти, що ми, бачъ, панськихъ присмаківъ не знаємо, та панськихъ фúхівъ не заводимо, та панськихъ річей солодкихъ цурáємося. Гляньте: въ ёго Енєй про рідину матіръ передъ громадою такі речі говорить, що хочъ втікай исъ хати; слухайте, якъ вінъ нашими звичаями ганьбує, якъ вінъ Українське слово перековерзує. Се намъ пані такé дзéркало подарували, що якъ погляне въ ёго прости чоловікъ, то й самъ себé не пізнає«.

Оттакий дали тому віршуванню судъ ваші

розумні люде, и одвернулась усяка ясна душа
одъ перекүёвденого не знать по-якому Енея.
Ажъ тутъ *Маруся Квітчина* до нась у хату
зavітала. Сéрденько кохáне! якé жъ ти любе
намъ та поважне після тогó цýгана Троянсь-
кого здалóся! Се наша душа на Бóжому лóni
по-нашому заговорýла. Се пérва булá книжка,
котóра тимъ же дúхомъ, що й слово Учителя
благóго, дíхала. Тимъ самýмъ поглядомъ Квіт-
ка на нась, прóстихъ людéй, подивíвся, що
й той великий чоловíколюбець. Здивувáлися
ми, якъ ясно засиявъ нашъ народній образъ,
дарма що на ёму пахárський піть густимъ пí-
ломъ припáвъ. Глýбоко глянули ми съ Квіт-
кою въ дúшу свого прóстого люду и сами за-
гадáлися, звíдкілъ въ ёго та глибиня неска-
занна....

Загадáлись, ажъ тутъ Шевчéнко гóлосно на
всю Україну озвáвся, мовъ усі спíви народні
и всі людські слёзи разомъ заговорýли. Під-
нявъ вінъ зъ домовíнъ німъ нашу память,
вýзвавъ на судъ нашу мовчязнú старосвіщи-
ну и постáвивъ передъ нéю Українця, який
вінъ есть тепérь, якýмъ вінъ черезъ свою ис-
торию стáвся. Хто жъ би тутъ не домýслив-
ся, або душéю не почúвъ, що, вýкупавшись

у своїй крові, перебувши нечисленні руїни
и пожежі, мусили наші предки багато у свою
душу одь давніхъ часівъ зачерпнути! Нама-
лювавши самъ себе у своїхъ думахъ, намалю-
вавши старого Перебеня, батька й матіръ
Катерини, та й саму Катерину зъ ії щиримъ
коханнямъ и великими муками, Шевченко за-
разъ явивъ високий историчний спосібъ сло-
весної живописі; бо й єго власний образъ ду-
ховний и вся та сім'я ріднихъ єму душъ —
всі вони були историчні чада нашої старосві-
щини. Уявъ вінъ голосъ и складъ своєї речі
високої одь тихъ пісень и думъ, що вже тіль-
ко ми, хуторяне, слухали и сердемъ розумі-
ли; душа поезії нашої народнії не-письменної
стала душою єго музи. Широко вінъ обнявъ
Україну зъ ії могилами крівавими, зъ ії страш-
ною славою, и співану народню річъ обернувъ
на живопись того, що було и що есть на Укра-
їні. Єго устами ввесь нашъ народъ заспі-
вавъ про свою долю: тимъ єго слово голоснью
луню розляглось усюди, де лилась наша
кровъ, де лежать наші кості, — усяке сэрце
одь єго співу стрепенулось.

Квітка п'євий зрозумівъ поезію нашихъ на-
родніхъ звичаївъ, яко семыі благої, праведно

людської. Шевченко намъ явивъ поэзію нашої жызні народа. Квітка здивувавъ насъ усіхъ, показавши велику героїчну душу въ тихому, смирному образі пахарському, въ сільскому житті простому. Шевченко давъ намъ збагнуті її глибиню таємничу: візвавъ вінъ передъ наші очі забуту давнину Українську, и побачили ми, що ся душа смиренна не днями, не годами, а цілими віками, въ бідахъ и напастяхъ пробувала, та й не знікчимніла, не знітилась, нечестивій волі слугою не вчинилася, а глибоко сама въ себе входила и, понуро середъ лукавихъ людей стоячи, своєї пори, своєї долі мовчки виглядала. Отъ же, якъ осияла Квітку, зъ єго простодушними творами, огненная поэзія Шевченкова, тоді розумно стало намъ, що Наумъ Дротъ — той же Кішка Самійло нарідний, бо відержавъ вінъ пробу не меншу Самійлової, живучи дома на чужині, и, вікъ за вікомъ бідуочи, не погнувся, не знізвися духомъ твердимъ и високимъ.

Шевченко — нашъ поэтъ и первый историкъ. Шевченко перше всіхъ запитавъ наші німі могили, що вони таке, и одному тілько їмъ дали вони ясну, якъ Боже слово, одповідь.

Шевчéнко пérше всіхъ додумався, чимъ на-
ша старосвіщина слáвна и за що проклянуть
її грядущі рóди. Такъ, якъ єму самому пісня
нарóдня далá тонъ до висóкої рéчи, такъ и вінъ
давъ намъ усімъ прáведний тонъ, якъ намъ
своé слово стрóiti. Вýсоко надъ нáми під-
нявъ Шевчéнко поэтичne світло своé — и
стáло вýдно по всій Україні, кудí зъ насъ кó-
жень мýсить простувáти. При сёму свіtlі вся-
кому стáло розúмно, який спрávdі славétniy
та величний у своїй простоті той сільський мýръ
съ котóрого Квітка вýбрavъ свою Марýсю зъ
її семьею поэтичнёю. При сёму свіtlі всяке
побáчило, що нáші звичаí народні — та жъ
самá истóрия народнёго дúху нáшого, що й
нарóдня дúма, тілько не всякому, а вýсчому,
поэтичнёму погляду одкриваєтця іхъ красá и
повáга. Всяке розúмне зрозуміло, що намъ у
своїй словéсності нí-за-кимъ слідомъ итý, якъ
тілько за своімъ гéніемъ нарóднімъ, котóрий
мовчýть у нáшихъ пáнськихъ та чернéчихъ
літóписяхъ, нýшкомъ живé въ звичáяхъ и гó-
лосно говорить тілько въ нарóдній дúмі та
пíсні.

Бувъ на світі Коніський — и своéю *Исто-
риею Руссовъ*, мовъ якою завісою малёваною,

закривъ одъ нась старосвіщину, ажъ по́ки Шевчёнко не розідрáвъ, не роспанáхавъ тиі завіси. Прийшóвъ слідомъ за нимъ Котляре́в-ський — и своéю *Енеїдою* зробивъ зъ на́шої прóстої жýзні зъ ії звичаями розумними мóвъ-би якийся смітникъ за пáнськимъ зáдвíркомъ. Одвернулись одъ тогó смітника обýдва на́ші поэти и появили йншихъ Українцівъ зъ Українками въ *Марýсі*, въ *Сердéшній Оксáні*, въ *Кóзирь-Дівці*, въ *Катерýні*, *Нáймичці* и въ йншихъ прáведнихъ утвóрахъ поэтичніхъ.

Квітка пéрвий довівъ Українцівъ до слíзъ мóвою Українською, и тимъ намъ показáвъ, что ми ще не звелíсь ні на́ що: есть бо въ нась щó росказáти по-свóёму, есть надъ чимъ заплáкати. И вели́кого, мáбуть, стóіть нарóдъ нашъ прóстий у своіхъ домоткáнихъ свитýнахъ, колý, ввійшóвши въ ёго сéмью, найро-зумніший, найучéнший зъ нась має собі ту сéмью за свою рідну, — самíй могúщий и прославлений зъ нась, самíй висóкий и чи́стий дúхомъ не одцуráвся бъ Марýсю рідною сестрóю звати, и ії матíръ — рідною матíрью, и ії ба́тька — ріднимъ ба́тькомъ. Оттакíмъ-то людомъ убóгимъ и смиréннимъ Квітка нашъ

передъ усімъ світомъ похвалився: чи е мовъ такий дру́гий на всёму світі великому?

Скўпились ми коло Квітки, скілько нась булó тоді одні віри, одногó розуму. Мало булó нась, бо іншихъ невірна городянська наука зніве чила, а тихъ нужда до землі прихилила; а все жъ почули ми глибоко въ сérці, що ми — ми, и спрáвивъ се велике діло Квітка. Шевчéнко застáвъ нась ужé готовими слухати ёго думами смутнї, и до невеличкої громади нашої почавъ земляківъ зо всёго світу скликати.

Озвáлись до кобзаря зъ ріднимъ вітáннямъ на Кавкáзі, на Сибíрі, за Бендерами, за Слúччю й за Дунáемъ. Щó тілько живé булó зъ Українського рóду по всёму світові, все страпенuloся, нашорóшило ўші и въ сérце прийняло благовіствувáння своéї нарóдности. Шевчéнко ставъ мовъ би висóкимъ корогвомъ седъ роспорóшеного на тýсячахъ миль нашого люду, и съ тогó часу всі въ нась поділились на живихъ и на мéртвихъ, та й довго ще дíлитимутця. Слово ёго животворяще стáлось ядромъ нової сýли, про которую не думали й не гадали за Котлярéвського найрозумніші зъ нашихъ земляківъ, а та нова сýла — нарóдність. Вона нась рóдичами поміжъ собóю по-

робила, у братню се́м'ю зъедночила и наше
Українське суть на віки вічні утвердила. Шев-
чёнко чистимъ пôдвигомъ словеснимъ докін-
чавъ діло, за котóре гетьманъ наші нечай-
стимъ сéрцемъ бráлися. Шевчёнко, воздвиг-
ши зъ упáдку голоснú мóву Українську, на-
знаменáвъ ширóкі гряни́ці нашому дúху нарóд-
нemu. Тепérъ ужé не мечéмъ наше нарóдне
пра́во на вráжихъ твердýняхъ зарúбане, не
шпаргáлами и печáтми супротíвъ лукáвства
людського ствéржене: у тýсячахъ вірнихъ
душъ Українськихъ вонó на самóму дні захó-
ване и тисячолíтніми спóминками запечáтане.

Слóво, не щó йнше, якъ рідне слóво, вер-
нуло намъ повáгу міжъ нарóдами и нóву під-
вáлину підъ нашу жизнь исторýчно підкýну-
ло. Взявъ бо Шевчёнко свою чудотвóрну рíчъ
не зъ городівъ вели́кихъ, не зъ акадéмий са-
мопрославленихъ, не зміжъ товарýства бли-
скúчого и всевладнёго: все те минувъ вінъ,
 занедбáвъ и покýнувъ, тілько хуторська и
сільска мóва ёму до ёго вели́кого діла здала́ся;
 тілько по сéлахъ, по прóстихъ хатáхъ шукáвъ
 вінъ для своіхъ поэмъ людéй дúхомъ вели́-
кихъ, сéрцемъ чистихъ, повáжнихъ, висóкихъ.
 Черезъ сихъ-то людéй, черезъ іхъ дúші по-

этічні, пра́ведні, вся та́йная въ старосвіщіні нашій ёму одкрýлася; сі-то люде, забуті исто́риєю пáнською, надалі ёму сýли дрéвні мо́гíли роскривати и по скрівáленій землі, якъ по пергáментахъ, пра́вду святú вичýтувати. Іхъ самостáйнімъ дúхомъ вýрісъ вінъ до тихъ тво́рівъ висóкихъ, що безъ друкáрні по всёму світу шýрятця, що на всіхъ щýрихъ серця́хъ Українськихъ огнéнними словáми надрукóвані. Воні дали ёму крýла піднятись надъ землею якимся образомъ не-сёгосвітнімъ, величнимъ и зъ вишши́ні всі людські дúші оглядіти и оплакати. Воні — наша истóрия живáя, наші голосні літóписі — поставили передъ ёго очýма й Прометéя, въ котóрого крівáве сéрце що-годíни вмірае и що-годіни оживáе. Іхъ не-скінчено живі дúші навчíли ёго говорýти и до мérтвихъ, и до ненарождéнихъ.

Провівші нашу истóрию черезъ прóстий, здорóвий рóзумъ нарóдній, вінъ давъ ій нóвий образъ, — не той, що въ Коніського; а провівші нашъ нарóдъ по ёго истóриі, не тимъ вінъ намъ ёго явивъ, що въ Котлярéвського. Очýстивъ вінъ истóрию одъ усякої омáни правдýвимъ и висóкимъ дúхомъ нарóднімъ, и спóминками старосвітськими передъ розумни-

ми людьмі впováжнивъ. Съ тогó ча́су новую
жизнь почалá Україна, и хто брáвся до ро-
боти громáдської не слíпúющи, той дóбрे зnaвъ,
зъ якóго бóку вхопйтись и кудý прoстувáти.
Ширóкимъ хóдомъ пíшlo наше нарóдne дí-
ло — не казávъ би то во ймя всіхъ земляківъ,
во ймя всіхъ вірнихъ душъ Українськихъ.
Підъ корогвóмъ Шевчéнковимъ ми нíби вер-
ну́лись до домівки святóї съ чужóї чужозéм-
щини, и рíдна словéсность стáлась для нась
слúжбою Гóсподу прáви. Після ёгó величнёї,
святóїréчи, Котлярéвщина зневáгою святýні
нашої здалáся, и благéнькі вíрші нашихъ пу-
стоцvítkівъ тілько той лепетávъ, мовъ дитýна,
комú не страшно дрібний свíй гóміnъ піdní-
мáти середъ нарóднёї молýтви. Замóвкла булá
наша словéсность на якийся часъ, прислу-
хáючись до повáжного благовіствувáння по-
эзїї Тарáсової, и благодáтна булá тýша, се-
редъ котóрої поэтъ давávъ намъ нові закóни
слóва Українського. Не малé творívъ вінъ дíло
тимъ благовіствувáннямъ: вінъ пzzивávъ за-
бúтихъ у рíдну сéмью, міжъ ті люде, котó-
рихъ ми прáведно людьмí величáemo. Слóво
булó прóбою забúтихъ, чи достóйні вонí та-
кого товарíства, чи воçкрéснутъ изъ свого

сну, котóримъ вони мусили спáти десятки и сótні рóківъ. Слóво булó іхъ прáвомъ вíковíчнимъ на володіння тімъ, чогó, мовлявъ, ніхто не додбае и не розруйнúє: Слóвомъ скріплявсь нóвий союзъ братéрський, новá сімъя Українська....

Отó жъ Шевчéнкове дíло! отó місце Тарáсове въ нашій народності. Постáвивши собі за найви́счий взіръ творчества велику душу народню, назнаменáвъ вінъ нашимъ письмénнимъ людямъ дорóгу прóсту, ні въ кóго не пýтану. Тепéрь ужé тілько той у насъ бúде робітникъ не нíкчémний, хто йтýме поперéдъ великої народнëї громáди, знаючи її нúжду духóвну, маючи її смакъ чýстий, дíвлячись її пóглядомъ прáведнимъ. Тýмъ-то не хто, якъ хуторяне та селяне, знаютъ и чўють душéю, чогó стóявъ Шевчéнко. Вінъ іхъ вýвівъ, наче Израїля, изъ книжнёї невóлі, въ которую були городяне взяли всякий рóзумъ письмénний; вінъ скýнувъ зъ нихъ гáньбу всесвітню, що вони люде — ні до чого; вінъ возвелýчивъ іхъ óбразъ духовний и вýставивъ ёго на взіръ передъ цивилизóванимъ мýромъ: дивітесь, зéмлі и панствá просвіщённі: тýсячу рóківъ сей людъ убóгий себé памятáе, и тýсячу рó-

ківъ, у своїй темноті и недостаткахъ, тілько мужу громадському вінъ корився; хто зъ єго вгору вибивався и панською пихою одъ людей одрізнявся, вінъ єму не кланявся: вінъ єго, мовъ побчену кровъ, извергавъ изъ сеbe; вінъ тілько громаду величавъ «великимъ чловікомъ». Се возвістивъ я людямъ симъ простили и вбогимъ слово велике, праведне, во віки и віки непохібне, и воні єго зрозуміли, гарячими слізми своїми єго скропили-освятіли, и слово моє станеться въ нихъ силою неборимою. Не забудить єму сили ніяка сила земная, и, пожалі світу сонця, поти воно не забудется. Підуть колись въ непамять славні діла и триумфи великихъ городянъ, що зъ високої високості на васъ, моі сиротята, позирають, а вашъ образъ духовний черезъ моє слово ніколи не забудется. Створивъ я вамъ словомъ своїмъ вічну память, а самихъ васъ учинивъ собі самому вічною памяттю міжеживими.

Такъ промовляє сумній душі нашій душа Тарасова. Ёго смерть якусь нову, свіжую силу надала єго поезії, и въ нась по хуторахъ и селахъ почали її заново читати. Усяке слово єго теперъ якимся новимъ світомъ сияє, и ді-

вомъ намъ здаётся, что такой поэтъ недавнечко
ще живъ міжъ нами. Невелика книжка зъ
їго писання вийде, а про ту книжку можна
вдесятеро більшъ написати. Нехай же сю
працю візьмуть на себе люди дотепніші, а
зъ нась буде й того, що ми, якъ думали, якъ
серцемъ чули, такъ про Тараса польсту й
написали. Слава тобі, Тарасе, пoki на Вкраї-
ні хочъ однó дівчá рідну пісню співатиме,
поки хочъ одна мати по-своёму дитину голубитиме, поки хочъ одинъ ба́тько не чужимъ
слóвомъ про давні могíли сýну говорйтиме!

Дружинська Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР

115972

SFC 2.1

144

